

**SOVYETLER BİRLİĞİ SONRASI RUS SİYASAL SİSTEMİNİN
DEĞİŞİM VE GELİŞİM SÜREÇLERİ (1992-2004)**

Cumhur KAYGUSUZ*

Özet

8 Aralık 1991'de Belarus'ta imzalanan ve Sovyetler Birliği'nin varlığını fiilen sona erdiren Belovejsk Antlaşması'nın kabul edilmesinin hemen ardından radikal bir dönüşüm sürecine giren Rusya'da Ekim 1993 olayları, büyük tartışmalara sebep olan 1996 başkanlık seçimleri ve 1998 mali krizi gibi pek çok önemli hadise yaşanmıştır. Söz konusu çalışmada Sovyetler Birliği sonrası Rusya'sı çok partili siyasal sisteminin kuruluşu, değişimi ve gelişimi yukarıda bahsi geçen olaylar bağlamında incelenmekte ve Vladimir Putin önderliğindeki Birleşik Rusya hareketinin ortaya çıkışı ve iktidara geliş süreçleri de ayrıca analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boris Yeltsin, Yegor Gaydar, Yevgeniy Primakov, Viktor Çernomyrdin, Ruslan Hasbulatov, Aleksandr Rutskey, Kara Ekim, Gennadiy Züganov, Birleşik Rusya, Vladimir Putin.

**ПРОЦЕССЫ ИЗМЕНЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ
ПОСТСОВЕСКОЙ РОССИИ (1992-2004)**

Аннотация

После подписания Беловежских соглашений 8 декабря 1991 в Беларуси, прозванные «гибелью» Советского Союза, наблюдается радикальный процесс трансформации в России. Также, в этот период в стране возникли весьма важные события, как Черный Октябрь, Президентские выборы 1996 года и дефолт 1998 года, которые до сих пор остаются предметом острых дискуссий. В данной работе рассматриваются процессы формирования, изменения и развития многопартийной политической системы постсоветской России в контексте данных событий. Кроме этого анализируются формирование и эволюция правящей Всероссийской политической партии «Единая Россия» под руководством Владимира Путина.

* Nijniy Novgorod Lobaçevskiy Devlet Araştırma Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Dünya Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi.

Ключевые слова: Борис Ельцин, Егор Гайдар, Евгений Примаков, Виктор Черномырдин, Руслан Хасбулатов, Александр Руцкой, Черный Октябрь, Геннадий Зюганов, Единая Россия, Владимир Путин.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra önemli bir transformasyon sürecinden geçen Rus siyasal sisteminin gelişim aşamalarına istinaden bir değerlendirme yaptığımız takdirde, öncelikli olarak çok partili düzenden ne anladığımızı belirtmemiz gerekmektedir. Genel olarak mevzubahis kavramdan toplumdaki siyasal partilerin varlığı, bunların kendi aralarındaki etkileşimleri ve iktidar mücadeleleri anlaşılmaktadır. Öte yandan, dünyadaki çok partili sistemlerin sınıflandırılmasına esas teşkil eden en temel kriter de siyasal partilerin içinde buldukları politik ortamda rahatça rekabet edebilme kabiliyetleri olmaktadır. Bu bağlamda Rusya Federasyonu'ndaki mevcut düzeni henüz geliştirmekte olan çok partili sistemler kategorisine dahil etmek yanlış olmayacaktır.

Çağdaş Rus toplumunda ülkenin gelişimine ve kalkınmasına istinaden seçilmesi gereken siyasi yollara, metotlara ve stratejilere ilişkin tartışmalar, gerek akademik gerekse politik çevrelerde aktif bir şekilde sürdürülmektedir. Bu duruma ek olarak mevcut politik sistemin ayrılmaz parçaları olan siyasi partiler ve ülke gündemini belirleme imkanına sahip elitler de Batılı-liberal, yerli ve milli, Avrasyacı ve antikapitalist gibi birbirinden çok farklı modernizasyon modellerinin propagandasını yapmaktadırlar. Batılı-liberal gelişim stratejisini temel olarak kabul eden çevreler, 1917 yılındaki Bolşevik müdahalesine kadar gelişimine Batılı ve Hristiyan bir medeniyet olarak devam eden Rusya'yı model almakta ve günümüz reform programlarının ülkeyi yeniden bir Batı medeniyeti haline getirmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Ünlü sosyolog Nikolay Danilevskiy'nin ortaya koymuş olduğu tarihi-kültürel gelişim konsepti zemininde şekillenen Slavofil fikirleri kılavuz kabul eden yerli ve milli gelişim modelinin savunucuları ise Batılı medeniyetlerin yöntemlerinin ve teknolojilerinin kullanılmasının Rusya'yı parçalanmaya ve yok olmaya götüreceği görüşünü savunmaktadırlar¹. Öte yandan Rusya'yı bir Avrasya medeniyeti olarak nitelendiren Avrasyacılık akımını savunan çevrelerin öngördüğü modernizasyon modeli ise yukarıdaki konseptlerden sert çizgilerle ayrılmaktadır. Avrasyacılara göre sadece Batılı ya da salt Slavofil gelişim modelleri baz alınmak suretiyle tek taraflı bir kalkınma projesinin uygulanması ülkeyi izole edecek ve gerçek potansiyelini kullanabilme yeteneğini de sınırlandıracaktır. Bu bağlamda Avrasyacılık projesi, çağdaş dünyanın sahip olduğu evrensel değerler ile Rusya'nın

¹ Данилевский Н.Я., Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому. Известия, Москва 2003, с. а339.

mevcut kültürel kimliğinin sağlıklı bir kombinasyonu temelinde şekillenen uluslararası bir kalkınma modelinin uygulanmasını önermektedir. Mevcut kapitalist sisteme alternatif olabilecek bir toplum modelini yaratmayı amaç edinen antikapitalist konseptin savunucuları da ülkedeki sosyal ve iktisadi hayata devletin doğrudan ve daha fazla katılımının yanı sıra, ekonominin temel unsurları olan stratejik sektörlerde faaliyet gösteren dev kuruluşların yönetimlerinin de halka devredilmesi suretiyle oluşturulacak güçlü bir kamu politikasıyla ülkenin çok daha etkin bir şekilde kalkınabileceği görüşündedirler. Tam da bu noktada önemli bir hususun altını çizmekte büyük fayda var: Çağdaş Rus toplumunun mevcut modernizasyon sürecinde demokratik bir devlet modeli inşa edilirken yine demokratik toplumların ayrılmaz öğelerinden olan güçlü bir sivil toplum inisiyatifi yaratılmalı ve milli ekonomi de efektif bir şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca tüm bunlar yapılırken Rusya'nın tarihi-kültürel kimliği ve gelenekleri de korunmalıdır. Bu bağlamda başarılı bir modernizasyon için belirli reformist çevreler tarafından sıklıkla dile getirilen birtakım siyasal planlara ilişkin oldukça karmaşık yöntemlerden ziyade, hali hazırda birbirleri ile mücadele halinde olan toplumsal karşıt güçlerin ortaya koydukları konseptlerin optimal bir korelasyonunun uygulanması çok daha verimli olacaktır. Dolayısıyla Suriye meselesi, Ukrayna'nın doğusundaki iç savaş ve Kırım Cumhuriyeti'nin Rusya'ya dahil olması gibi uluslararası meselelere istinaden Moskova'nın istikrarlı bir şekilde izlemekte olduğu yöntem ve politikalar sebebiyle Batı tarafından uygulanmakta olan iktisadi ve siyasi yaptırımlara maruz kalan Rus toplumu için günümüz şartlarında başarılı bir politik kalkınma modelinin olmazsa olmaz unsurları arasında halk nezdinde zaman zaman gözlemlenen kitlesel moral bozukluklarının ortadan kaldırılması, ortak değerler zemininde birleşme ve ülkenin temel sosyoekonomik ve siyasi katmanlarının çıkarlarını gözetecek stratejileri baz alacak yeni kurumsallaşma projelerinin hayata geçirilmesi gibi hususları mutlak suretle göstermek gerekir.

Peki Rusya Federasyonu'nundaki mevcut siyasal sistemin geçirdiği evrimin temel nitelikleri ve etapları üzerine neler söylenebilir? Sovyetler Birliği sonrası dönemde ülkede uygulanan siyasi ve iktisadi reform süreci temelde iki ana etaptan oluşmaktadır. Bilindiği üzere Yeltsin döneminin parlak siyasi aktörlerinden olan ve kısa bir süreliğine başbakanlık görevini de üstlenmiş eski Maliye ve Ekonomi Bakanı Yegor Gaydar yönetiminde 1992 yılının başından itibaren uygulamaya konulan salt liberal reformlar, 1998 yılının Ağustos ayında yaşanan ve devletin mali yükümlülüklerini geçici olarak yerine getirememesine sebep olan iktisadi krize kadar ısrarla devam ettirilmiştir. İşte mevzu bahis krize kadar olan bu süre, değişimin ilk etabını teşkil ederken; 1998 bunalımının hemen ardından başlatılan ve çeşitli güncellemelerle hali hazırda

sürdürülmekte olan iktisadi ve politik reform hareketi de söz konusu sürecin ikinci evresi olarak nitelendirilmektedir.

Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in 15 Haziran 1992 tarihinde imzaladığı özel kararname ile ülkenin iktisadi ve siyasi dönüşüm sürecinin başına getirilen Yegor Gaydar, aşağıda temel niteliklerini ifade edeceğimiz yol haritasını uygulamaya koymuştur. Başbakan Gaydar'a ve danışmanlarına göre ülkede acilen serbest piyasa ekonomisinin benimsenmesi gerekmekte, özel sektör yatırımları ve banka kredileri yoluyla da iktisadi gelişimin önü açılmalıydı. Burada bahsi geçen serbest pazarın ana dinamiği elbette özel mülkiyet, özel sektör yatırımlarının teşvik aracı ise düşük vergi politikaları ve devletin özel sektöre asgari müdahalesi olmak zorundaydı. İlgili programın sağlıklı bir biçimde hayata geçirilmesi için de devletin konsolide bütçe harcamalarının gayrisafi milli hasıla içindeki payının minimuma indirilmesi ve Sovyetler Birliği döneminde başarıyla uygulanan tüm sosyal politikalardan kökten vazgeçilmesi şarttı. Mal ve hizmet fiyatlarının serbest piyasa koşulları içinde kendiliğinden belirlenmesi, ortaya çıkabilecek enflasyon tehlikesinin ise devlet harcamalarında yapılacak tasarruf ile baskı altına alınması öngörülmekteydi. Öte yandan küresel ekonomik sisteme tam olarak entegre olabilmek adına Rublenin konvertibilite şartlarına haiz hale getirilmesi, böylece devletin IMF ve iç pazardan borç alabilmesinin de önü açılmalıydı². Dönemin katı liberal siyasi elitleri yukarıda ana hatlarına temas ettiğimiz yeni iktisadi temelin üzerinde gerçek bir hukuk devletinin kurulacağına, tam demokrasinin tesis edileceğine, çok partili sistemin sağlıklı bir şekilde işleyeceğine, bu sayede ülkede ideolojik bir çeşitliliğin hakim olacağına ve farkı siyasi düşüncelere sahip vatandaşların mevzubahis sistem içerisinde eşit olarak temsil edileceklerine inanmaktaydı. Ayrıca yeni iktisadi programın öngördüğü geçiş döneminde herhangi bir otoriter politikanın uygulanmasına da şiddetle karşı çıkıyorlardı. Belirtmiş olduğumuz tüm bu fikirler, dönemin demokratik akımlarını savunan kanaat önderleri tarafından tam olarak benimsenmese de devletin yeni ideolojisinin belirlenmesinde etkin bir rol oynamıştır. Ancak bu yeni ideolojiyi tasarlayan liberal siyasi elitler ve teknokratlar Rusya'nın tarihi-kültürel geleneklerini, gerçek sosyal yapısını ve siyasi realitesini görmezden gelmişler ve kağıt üzerinde mükemmel görünen transformasyon planını klasik liberal yaklaşımlara uygun bir biçimde kolayca uygulayabileceklerini sanmışlardır. Dolayısıyla monetarizm (parasalcılık) akımının fikir babası Milton Friedman'ın teorileri rehber alınarak hazırlanan ve IMF'nin tavsiyeleri ile uygulamaya konulan Gaydar'ın yeni ekonomik programının Rusya halkı ve devleti için son derece ağır sonuçları

² Алмаева Л.М., Либеральные идеи в России: История, современность, перспективы // Вестник Южно-Уральского профессионального института. 2010. №3. С. 87-88.

olmuştur. Öte yandan ülkede mantar gibi bir anda ortaya çıkan yeni milyarlarca Ruble cinsinden aktifleri de hızla Amerikan Dolarına dönüşerek yurt dışına çıkmıştır. Söz konusu liberal reform programının büyük bir hayal kırıklığı yaratarak başarısızlığa uğramasının temel sebepleri arasında uzun yıllar boyunca ülkede hakim olan Sovyet tipi monopol piyasanın toplum nezdinde yaratmış olduğu etkilerin yok sayılması ve son derece radikal olarak nitelendirilebilecek değişim programının kısıtlı bir zaman dilimi içerisinde hayata geçirilmeye çalışılmasını gösterebiliriz. Mevzubahis programın yarattığı olumsuz etkiler sebebiyle muhalefetin sert eleştirilerine ve yoğun baskısına maruz kalan Devlet Başkanı Yeltsin, Yegor Gaydar'ı görevden alarak Sovyetler Birliği Gaz Endüstrisi eski Bakanı ve Gazprom'un ilk başkanı olan Viktor Çernomırdin'i 14 Aralık 1992 tarihinde başbakanlık görevine atamıştır.

Yaşanan iktisadi buhranın yarattığı gerginlikten istifade eden bölgesel siyasi elitler Stalin döneminde uygulanan baskıcı politikalar sonucunda yaşanan mağduriyetleri yeniden gündeme taşımış, milli ayrımcılık ve vatandaşlar arası fiili eşitsizlik gibi kavramlar üzerinden ürettikleri yeni söylemlerle kendi bölgelerine özgü birtakım haklar talep etmişlerdir. Tataristan, Başkurdistan, Udmurtiya ve Yakutistan da dahil olmak üzere Rusya Federasyonu'nu teşkil eden pek çok bölge, federal bütçeye aktarmaları gereken vergi gelirlerini ya zamanında aktarmamış ya da toptan kesmiştir. Tüm bu olaylara paralel olarak Çeçenistan'da son derece mühim bir gelişme yaşanmış ve Cumhurbaşkanı Cahar Dudayev bağımsızlık ilan etmiştir. Federasyonun ayrılmaz parçaları olan cumhuriyetlerin ve diğer unsurların ileri sürdükleri özel statü talepleri ve bağımsızlık ilan etmek suretiyle federasyondan çıkma olasılıklarını yüksek perdeden dile getirmeleri ülkeyi parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir. Tüm bu ağır koşullarda iktidarı elinde bulunduran Yeltsin yönetimi ise siyasi krizin ilk evresinde herhangi bir müspet sonuç getirmekten çok uzak olan birtakım tutarsız politikaları uygulamış ve federasyondan ayrılma stratejilerini benimsemiş olan mevzubahis unsurları federal bütçeden ayırdığı büyük paylarla finansal açıdan desteklemeye devam etmiştir.

Siyasal ve sosyal gerilimin giderek tırmandığı söz konusu ortamda ülkenin bölünme tehlikesine karşı alınan ilk ciddi tedbir Çeçenistan ve Tataristan'ın dışında tüm cumhuriyetlerin ve unsurların imzaladığı 31 Mart 1992 tarihli Federal Antlaşma olmuştur. Söz konusu antlaşma gerek merkezi gerekse bölgesel düzeyde faaliyet gösteren federal kurumların ve dairelerin yetkilerini önemli ölçüde kısıtlamaktaydı³. İkinci ciddi adım ise 12 Aralık 1993 tarihinde gerçekleştirilen

³ Договор о разграничении предметов ведения и полномочий между федеральными органами государственной

referandumdan sonra kabul edilen ilk Anayasada ülkenin federal yapısının temel niteliklerinin yanı sıra, devlet organlarına getirilen yetki kısıtlamalarının, federasyonu teşkil eden unsurların ve buralarda yaşayan tüm Rusya Federasyonu halklarının eşitliğinin net olarak belirtilmesidir. Söz konusu tedbirler federal düzeyde hissedilen sıkıntıların tamamını gidermese de ülkede yaşanan siyasi gerilimden kaynaklanan bölünme tehlikesini ciddi oranda bertaraf etmiştir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz Anayasanın kabulüne kadar geçen dönemde ülkede çok büyük ve çok acı olaylar yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi literatüre Çorniy Oktyabr – Kara Ekim olarak geçen ve Rusya Federasyonu'nu iç savaşın eşiğine getiren Ekim 1993 olaylarıdır. Gaydar'ın liberal dönüşüm programına şiddetle karşı çıkan Rusya Yüksek Konseyi milletvekilleri dönemin Konsey Başkanı Ruslan Hasbulatov önderliğinde eleştirilerini açıkça dile getirmiş ve 6. ve 7. meclis kongrelerinde bu reformları sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Ancak Yeltsin ısrarla Gaydar'ı desteklemeye devam etmiş ve ortaya çıkan politik krizi aşmak amacıyla 25 Nisan 1993 günü referanduma gidilmesini sağlamıştır. Gerçekleştirilen halkoylamasında elde edilen sonuçlar ise çelişkilidir. Şöyle ki: Sandık başına giden seçmenlere dağıtılan pusulalarda aşağıdaki 4 soruya yanıt vermeleri istenmişti:

1. Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Boris Yeltsin'e güveniyor musunuz?
2. Rusya Federasyonu Hükümeti ve Devlet Başkanı tarafından 1992 yılından bu yana yürütülen sosyal-iktisadi programı onaylıyor musunuz?
3. Devlet Başkanlığı makamı için erken seçime gidilmesini gerekli görüyor musunuz?
4. Parlamentoda görev yapacak milletvekillerinin belirlenmesi için erken seçime gidilmesini gerekli görüyor musunuz?⁴

Sandık başına giden vatandaşların %58'i Devlet Başkanına güvendiklerini ifade etmiştir. Bununla birlikte, yaklaşık %52'lik bir kesim de "Devlet Başkanlığı makamı için erken seçime gidilmesini gerekli görüyor musunuz?" sorusunu "Evet" şeklinde cevaplamıştır. Mevzubahis çelişkili durum, yasama ve yürütme erkleri arasındaki cepheleşmeyi ve anlaşmazlığı daha da derinleştirmiş, buna müteakiben ülkedeki fiili çift başlı yönetim hali muhalefetin daha radikal adımlar atmasına sebebiyet vermiştir. Ana hatlarıyla özetleme çalıştığımız siyasal konjonktürde Yeltsin yönetimi mevcut krizi ülkeyi başkanlık rejimine taşıyacak yeni bir anayasanın kabul edilmesiyle aşmak istemiştir. 21 Eylül 1993 tarihinde Boris Yeltsin'in imzaladığı ünlü 1400 sayılı "Aşamalı Anayasa Reformu Hakkında Kararname" ile Halk Milletvekilleri Meclisi ve Rusya

власти Российской Федерации и органами власти суверенных республик в составе Российской Федерации от 31 марта 1992 г. <http://constitution.garant.ru/act/federative/170280/>

⁴ Всероссийский референдум 25 апреля 1993 года. Справка. https://ria.ru/history_spravki/20110425/367914805.html

Federasyonu Yüksek Konseyi feshedilmiş ve yeni Anayasa metnine ilişkin referandumun 12 Aralık 1993 tarihinde gerçekleştirilmesine onay verilmiştir⁵. Söz konusu kararname o dönem yürürlükte olan Anayasanın bazı hükümlerine aykırı olsa da muhalefete seçimlere giderek Duma ve Federasyon Konseyi şeklinde öngörülen iki kanatlı yeni meclis yapısında mevcut siyasi sıkıntıları demokratik bir biçimde çözüme şansı da tanımaktaydı. Ancak muhalif milletvekilleri farklı bir yol seçerek Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş, hemen aynı gün acilen toplanan mahkeme heyeti Devlet Başkanı'nın icraatlarını Anayasaya aykırı bularak Yeltsin'in görevden azledilmesi yönünde hüküm vermiştir. Söz konusu kararı referans alan Yüksek Konsey de Yeltsin'in 1400 sayılı kararnamesinin darbe girişimine zemin hazırladığını ilan etmiş ve 22 Eylül 1993 tarihinde kabul ettiği 5780-I sayılı "Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in Yetkilerinin Feshedilmesi Hakkında Karar" ile Anayasayı ihlal ettiği gerekçesiyle Yeltsin'i görevden almıştır⁶. Hemen ertesi gün toplanan genel kurulda Sovyetler Birliği Kahramanı nişanı sahibi emekli Hava Pilot Tuğgeneral Aleksandr Ruts koy Devlet Başkanı olarak yemin etmiş ve bu aşamadan sonra yasama ile yürütme arasındaki anlaşmazlık silahlı mücadele seviyesine evrilmiştir. Ruts koy'a bağlı muvazzaf ve emekli ordu mensupları parlamento binası olan Dom Sovetov (Bely Dom) civarında silahlı gruplar oluşturmuşlar ve olası bir müdahaleye karşı bina içerisinde ciddi miktarda silah, teçhizat ve cephane depolamışlardır. Giderek şiddetlenen siyasi krizin yarattığı çözümsüzlük ortamında en büyük rolü ise ülkenin kolluk güçleri olan ordu, polis teşkilatı ve federal güvenlik dairesi oynamıştır. Söz konusu kurumlar Devlet Başkanı Yeltsin'in yanında yer almış ve doğrudan kendisinden aldıkları emirler doğrultusunda hareket etmiştir. Başkent Moskova'da 3-4 Ekim 1993 tarihlerinde şiddetlenen sokak çatışmalarının yarattığı kaos ortamında Yeltsin tüm sorumluluğu üzerine almış ve zırhlı birliklerin kent merkezine girerek parlamento binasına ateş açmaları emrini vermiştir. 4 Ekim sabahı Bely Dom etrafında konuşlanan tanklardan binaya ateş açılmış ve tankçı ateşi aralıklara tüm gün devam etmiştir. Aynı günün akşam saatlerinde özel harekat timi Alfa'ya mensup subaylar da binayı savunan silahlı gruplara güvenlik garantisi vererek bunların teslim olmalarını sağlamış ve aralarında muhalif milletvekillerinin de olduğu yaklaşık 700 kişi binayı terk etmiştir. Aleksandr Ruts koy ve Ruslan Hasbulatov ise tutuklanmışlardır. Resmi kaynaklara göre kriz esnasında yaşanan sokak çatışmalarında en az 158 kişi hayatını kaybetmiş, 423 kişi de

⁵ Указ № 1400 «О поэтапной конституционной реформе в Российской Федерации»
<http://1993.sovnarkom.ru/TEXT/DOKUMENT/1400.htm>

⁶ Постановление ВС РФ от 22.09.1993 № 5780-I о прекращении полномочий Президента Российской Федерации Ельцина Б. Н. <http://base.garant.ru/70851414/>

yaralanmıştır⁷. 1993 Ekim olayları bugün birbirinden farklı siyasi örgütler ve sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli şekillerde değerlendirilmektedir. Radikal sol görüşe sahip kanaat önderleri ve siyasi oluşumlar söz konusu hadiseyi Rusya'da kapitalizmin hakimiyetinin önünü açarak yeni Rus burjuvazisini iktidara getiren antisosyalist bir darbe olarak nitelendirirken, sağcı liberaller ise muhalefetin Ekim ayaklanması olarak adlandırdıkları olayların Sovyetler Birliği döneminden kalan parlamento sistemini ve ülke yönetimindeki Sovyetler etkisini kökten yok etmek için elverişli bir ortam yarattığını ve bu sayede de Rusya'da çağdaş, demokratik bir devlet yapısının tesis edilebildiğini ifade etmektedirler. Görüldüğü üzere Kara Ekim'e istinaden yapılan farklı siyasi ve hukuki değerlendirmeler neticesinde elde edilen sonuçlar, değerlendirme sahibinin üzerinde yer aldığı politik koordinatlarla doğrudan bağlantılı olmaktadır.

12 Aralık 1993 tarihinde düzenlenen Duma seçimleriyle birlikte gerçekleştirilen Anayasa referandumunda kayıtlı seçmenlerin %54,8'ini teşkil eden 58 milyon 187 bin 755 vatandaş oy kullanmış ve bu seçmenlerin 32 milyon 937 bin 630'u (%58,4) yeni Anayasanın kabulü yönünde görüş bildirmiştir⁸. Yeni Anayasanın kabulü Rusya Federasyonu'nun demokratik dönüşüm süreci içerisinde atılmış en önemli adımlardan biri olmuştur. Zira söz konusu metin ile devlet kavramı ideolojik tartışmalardan uzaklaştırılmış ve sistemdeki totaliter Sovyet tipi rejimin izleri nihai olarak silinmiştir. Öte yandan, 1993 Anayasasının kabulüne kadar geçen sürede Sovyetler Birliği sonrası ortaya çıkan yeni toplumsal yapının temel kurumları zaten oluşmaya başlamıştı. Bu sebeple referandum sonucunda kabul edilen yeni metnin sosyal, ekonomik ve siyasi geçiş sürecinin temel niteliklerini net olarak tanımlaması ve nitelendirmesi de bir zorunluluktur. Tüm eksikliklerine rağmen özellikle insan hakları, kişi hak ve özgürlükleri bağlamında uluslararası normlara uygun bir metin olan 1993 Anayasası, demokratik ve federatif zeminde inşa edilecek bir sosyal-hukuk devletinin oluşturulması için gereken şartları sağlayarak devletin yapısını kalıcı olarak değiştirmiş, yönetim tipini ve yasama organlarının işleyişini de yeniden dizayn etmiştir. Bu suretle Rusya'nın siyasi gelişim sürecinde Sovyetler Birliği sonrası ya da bir başka tabirle komünist dönem sonrası etap start almıştır.

Duma ve Federasyon Konseyi'nin birinci dönemleri için referandum ile birlikte gerçekleştirilen 12 Aralık 1993 seçimlerinden sonra parlamentoda toplumun neredeyse tüm

⁷ Доклад Комиссии Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации по дополнительному изучению и анализу событий, происходивших в городе Москве 21 сентября – 5 октября 1993 года <https://refdb.ru/look/1893418.html>

⁸ Итоги всенародного голосования по проекту конституции РФ 12 декабря 1993 года http://cikrf.ru/banners/vib_arhiv/referendum/1993_ref_itogi.html

kesimlerinin temsil edilebileceği son derece farklı bir yapı ortaya çıkmıştır. 444 milletvekilinin görev yapacağı Duma'da içlerinde Yegor Gaydar'ın liderliğindeki Rusya'nın Seçimi Partisi'nin yanı sıra Rusya Liberal Demokrat Partisi, Rusya'nın Kadınları Partisi, Tarım Partisi ve Rusya Federasyonu Komünist Partisi'nin de bulunduğu 8 ayrı siyasi parti ve Yeni Bölge Politikası adında ayrı bir vekil grubu da yer almıştır⁹. Birinci dönem Duma'da Devlet Başkanı Yeltsin'e karşı en sert muhalefeti ise Gennadiy Züganov'un lideri olduğu Rusya Federasyonu Komünist Partisi yapmıştır. Leonid Kravçuk, Boris Yeltsin ve Stanislav Şuşkeviç tarafından 8 Aralık 1991 tarihinde Belarus'ta imzalanan ve Sovetler Birliği'nin varlığını fiilen sona erdiren Belovejsk Antlaşması'nın iptal edilmesi, 3-4 Ekim 1993 tarihinde yaşanan olaylar hakkında karma araştırma komisyonu kurulması ve Yeltsin'in görevden alınması gibi son derece hassas hususlarda önergeler veren komünistler parlamentodaki diğer partilerden gerekli desteği alamamışlardır. Ana hatları ile izah etmeye çalıştığımız atmosferde Duma'da ılımlı ve uzlaşmacı kanun tasarıları görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Örneğin Rusya Federasyonu Medeni Kanunu, Devlet Başkanlığı seçimlerine ilişkin federal kanunlar ve yerel yönetimlere ilişkin kanunlar ilk dönemde görüşülmüş ve hayata geçirilmiştir.

1994 yılının ilk yarısına gelindiğinde ülkede 50'den fazla siyasi parti ve 100 civarında da çeşitli politik-toplumsal oluşum faaliyet göstermekteydi. Tüm bu partiler bir sonraki seçim için ittifaklar kurmaya, sponsorlarla anlaşmaya başlamış ve kendi siyasi imajlarını günün şartlarına uygun olarak güncelleme yoluna gitmişlerdi. Örneğin Yegor Gaydar sağcı-liberal Rusya'nın Demokratik Seçimi partisini kurarken, sol liberalizm akımını benimseyen siyasiler de Grigoriy Yavlinskiy'nin başkanlığında kurulan Elma Partisi'nin çatısı altında bir araya gelip hükümetin uyguladığı reform programını aşırı derecede hissedilen monetarizm etkileri sebebiyle sert bir biçimde eleştirmişlerdir. Öte yandan Komünist Parti tüm muhalif kesimleri bir araya getirme uğraşına devam ederken, ülkenin renkli siyasi arenasında mücadele veren yepyeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan Viktor Çernomırdin'in başkanlığındaki Evimiz Rusya, İvan Ribkin Bloğu, Rus Toplumları Kongresi ve Devlet gibi yapılar en önemli olanlarıdır. Duma'nın ikinci dönemi için 17 Aralık 1995 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde 43 siyasi parti ve ittifak yarışmış, ancak bunların büyük bir kısmı %5'lik barajı aşma başarısını gösterememiştir. Seçimlerde 157 milletvekili çıkaran Züganov'un Komünist Partisi ve 51 milletvekili çıkaran Jirinovskiy'nin Liberal Demokrat Partisi büyük başarı elde ederken radikal liberal reform programını savunan partilerin tamamı yenilgiye

⁹ Состав Государственной Думы РФ I созыва (1994 – 1995 гг.) <http://historic-journal.ru/2015/gosudarstvennaya-duma-rossii-1-sozyva-osnovnye-aspekty-istorii-stanovleniya-i-formirovaniya/>

uğramıştır¹⁰. Ancak toplumdaki muhalif kesimlerin beklentilerinin aksine parlamento genel olarak ılımlı bir muhalefet çizgisi izlemiştir. 1996 senesinin en önemli siyasi olayı ise Haziran ayında iki tur halinde gerçekleştirilen Devlet Başkanlığı seçimleridir. 14 Haziran'da yapılan ilk turda Yeltsin %35,28, Züganov %32,03 ve emekli general Lebed %14,52 oy alırken, 3 Temmuz tarihinde gerçekleştirilen ikinci turda Züganov'un %40,31'ine karşı Yeltsin %53,82 ile zaferini ilan etmiştir¹¹. Tüm devlet olanaklarına ve sponsorların tam desteğine sahip olan Yeltsin aslında bu seçimde oldukça zorlanmıştır. Siyasi ve iktisadi reformların bir türlü istenilen sonuçları vermemesi toplumdaki hoşnutsuzluğu arttırmakla birlikte Devlet Başkanı'nın kişisel sağlık durumu üzerinde de olumsuz rol oynamaktaydı. Tüm bunlara rağmen Yeltsin seçmenlere doğrudan hitap etmeyi başarmış ve tüm ekonomik güçlüklerle rağmen totaliter komünist rejime yeniden dönmek istemeyen geniş halk kitlelerinin desteğini almayı bilmiştir. Her ne kadar 1996 seçim sonuçları toplumdaki ciddi bir ayrışmanın yansıması olarak kabul edilse de Rusya halklarının büyük kısmının geçmişe dönmek istemediğini de net bir şekilde göstermekteydi. Ancak Yeltsin'in söz konusu seçim zaferi büyük kayıplarla elde edilmiştir. Şöyle ki: Kendisinin Devlet Başkanlığı görevini zamanından önce bırakmasını zorunlu kılacak süreç, fiilen bu seçimlerden sonra başlamıştır. Öte yandan Başkan'ın sağlık durumundaki hassasiyet yakın çevresinin siyasi güç mücadelesine girmesine yol açmış, dolayısıyla reform programlarının uygulanmasına istinaden çok ciddi sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde Sovyetler Birliği sonrası Rusya'sının multi-milyarderleri olan oligarklar sahneye çıkmış ve iktidarı etki altına almaya başlamışlardır. Finansal güçlerinin aşırı büyümesinden ve yönettikleri devasa sermayeden aldıkları güçle devlet yönetiminde söz sahibi olmak istediklerini açıktan ifade etmekte hiç bir sakınca görmeyen bu patronlar arasında Most grubunun sahibi Vladimir Gusinskiy, Menatep ve Yukos'un başkanı Mihail Hodorkovskiy, Stoliçnyy Bank'ın sahibi Aleksandr Smolenskiy, Oneximbank'ın sahibi Vladimir Potanin ve Logovaz Otomotiv A.Ş. başkanı Boris Berezovskiy eylemleri ve demeçleri ile ön plana çıkmışlardır. Elleriindeki finansal imkanları ve medya gücünü kullanmaya başlayan patronlar kendilerini devletin üstünde görmeye başlamış ve ciddi sıkıntılara sebep olmuşlardır. Tehlikenin farkında olan Devlet Başkanlığı yönetimi ise gittikçe derinleşen krizden birtakım idari ve bürokratik manevralar ile çıkmaya gayret göstermiştir. Örneğin giderek hantallaşan ve tabir-i caizse iş yapamaz hale gelen Viktor Çernomırdin hükümeti iki genç ve parlak başbakan yardımcısı Boris

¹⁰ История выборов в Государственную Думу в современной России
<http://tass.ru/spravochneya-informaciya/508433>

¹¹ Президентские выборы-1996: оценки десять лет спустя
<https://ria.ru/analytics/20060619/49733876.html>

Nemstov ve Anatoliy Çubays ile güçlendirilmiş, tamamen yenilenen bakanlar kurulunun aldığı kararlarla devlet harcamalarında ciddi miktarda tasarrufa gidilmiş, özelleştirme gelirleri arttırılmış, ödenemeyen emekli maaşları ve askeri personel görev tazminatları ödenmiş ve bu sayede de toplumdaki gerginlik önemli ölçüde giderilmiştir. Tüm bu olumlu gelişmelere karşın Çernomırdin hükümeti iktisadi kalkınma sürecine ciddi bir katkı sağlamaktan uzak bir görüntü çizmiştir. 26 Mart 1998 tarihinde Yeltsin tarafından Başbakanlık görevinden azledilen Viktor Çernomırdin'in yerine 24 Nisan'da atanan 35 yaşındaki Sergey Kiriyeenko ve yeni Bakanlar Kurulu ise ne Duma milletvekilleri ne de Federasyon Konseyi üyelerinden onay görmüştür. Siyasi izolasyondan çıkmaya ve toplumun güvenini kazanmaya çalışan yeni Başbakan Kiriyeenko ve ekibi ciddi bir yük haline gelmiş olan mali problemleri çözmeye odaklanmış, zorunlu ve doğru bir karar olmasına rağmen önceki kabinelerin görmezden gelerek devamlı ötelediği devalüasyona gitmeye cesaret etmiştir. Ancak çok geç kalındığı için bu karar hiç bir işe yaramamış, aksine devletin mali yükümlülüklerini yerine getiremediği Ağustos 1998 krizine sebep olmuştur. Bir anda 2 buçuk kat değer kaybeden Ruble ile birlikte Ağustos ayının sadece son haftasında %40 gibi korkunç bir enflasyon ortaya çıkmış, tüm finansal pazar mekanizmaları çökmüş ve bunun sonucunda da Kiriyeenko'nun başbakanlığını yaptığı kabine 23 Ağustos'ta görevden alınmıştır. Söz konusu dönemde halkın hayat standartlarında sert ve dramatik bir düşüş yaşanmıştır. Mevzubahis sıkıntının temel sebebi mal ve hizmetlerdeki ani fiyat artışı olduğu kadar, emekli ve çalışanların maaş ödemelerinin de düzenli olarak yapılamamasıdır. Devalüasyon ve mali kriz, Rusya ekonomisinin aslında ne durumda olduğunu tüm kamuoyuna göstermiş ve ülkenin siyasi ve iktisadi konjonktüründe yaşanacak radikal değişimlere zemin hazırlamıştır¹².

1998 krizinin ardından Viktor Çernomırdin'i yeniden Başbakanlık görevine atamak isteyen Yeltsin, Duma'nın sert eleştirilerine hedef olunca bu kadarından vazgeçmek durumunda kalmış ve parlamentonun adayı Yevgeniy Primakov'u Eylül ayında kabinenin başına getirmiştir. Duma'nın üzerinde mutabık kaldığı Primakov'un göreve gelmesi siyasi istikrar açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Zira bu kararlar hükümet, oligarkların, mafya tipi oluşumların, Yeltsin'in yakın çevresinde konuşlanmış çıkar odaklarının, ABD'li siyasetçilerin ve IMF danışmanlarının etkisinden çok büyük ölçüde çıkmıştır. Göreve başlar başlamaz yurtdışına kaçırılan sermaye, devletin üst mevkilerindeki rüşvet ağları ve iç ve dış politikadaki ABD etkisi ile etkin bir mücadeleye başlayan Primakov, ekonominin başına ise SSCB Devlet Planlama Komitesi eski Başkanı Yuriy Maslükov'u

¹² Бондаренко Н.В. Дефолт августа 1998 года глазами населения // Вестник общественного мнения. 2008. № 4. С. 26.

ve Komünist Parti'nin desteklediği Gennadiy Kulik'i getirmiştir. Yeni kabinenin aldığı radikal önlemler ve Rubledeki değer kaybı ile birlikte artan ihracat sayesinde ekonomide kısa sürede istikrar yakalansa da rüşvete karşı sürdürülen mücadele birtakım güç odaklarını oldukça rahatsız etmiştir. Son derece gergin olan siyasi atmosferde Duma'nın Yeltsin'i görevden almaya yönelik yeni girişimi de Devlet Başkanı'na Başbakan Primakov'u görevden azletmek için gerekli bahaneyi vermiştir. Primakov'un yerine atanan Sergey Stepaşin yaklaşık iki ay sürdürdüğü görevi 16 Ağustos 1999 tarihinde Vladimir Putin'e devretmiştir. Putin'i herhangi bir iktisadi kalkınma programı bulunmayan bir bürokrat olarak gören Duma, kendisinin Başbakanlığını kolayca onaylamıştır. Çünkü Duma'da bulunan siyasi partilerin neredeyse tamamı Vladimir Putin'i ülkeyi seçimlere kadar taşıyacak geçici bir siyasi figür olarak görmekteydi. Öte yandan Devlet Başkanı Yeltsin de Putin'i aday göstererek öncelikle kendi iktidarının devamlılığını sağlamayı öngörmüş, fakat evdeki hesap çarşıdakine hiç uymamıştır. Kamuoyundaki hoşnutsuzluğa rağmen Başkanlık süresini sonuna kadar kullanma isteği Yeltsin'e yanlış üstüne yanlış yaptırmış ve bunun sonucunda da halk nezdinde kendisine duyulan güven ciddi oranda sarsılmıştır. 1999 yılının yılbaşı gecesi çıktığı televizyon yayınında görevi zamanından önce bıraktığını açıklaması Yeltsin'in popülist siyasi kariyerinin sonu olurken, erken seçimlerin gündeme gelmesi ise Putin'in şansını yükseltmiştir.

26 Mart 2000 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde aldığı %52,90 oyla rakiplerine ciddi üstünlük sağlayan Vladimir Putin'in Devlet Başkanı olarak göreve başlamasıyla ülkenin Sovyetler Birliği sonrası siyasi-iktisadi transformasyon sürecinde önemli bir etaba girilmiştir. Ana hatlarıyla bu dönem reform hareketinin en önemli sonuçları arasında oligarkların devletin ekonomi yönetimine doğrudan müdahalesinin ortadan kaldırılması, medya grupları kullanılmak suretiyle yapılan manipülasyonların önünün kesilmesi, toplum lehine sonuçlar doğuran radikal yapısal değişikliklerin hayata geçirilmesi, devletin bütçe politikalarında yapılan iyileştirmeler sayesinde bazı toplumsal parametrelerde gözlemlenen iyileşmeleri ve kolluk kuvvetleri ile devletin idari kurumların daha güçlü hale gelmelerini gösterebiliriz. Devlet Başkanlığı seçiminden galip çıkan Putin'in ilk büyük siyasi zaferi aslında 19 Aralık 1999 tarihinde gerçekleştirilen 3. dönem Duma seçimleri olmuştur. Zira ilgili dönemde ülkenin gelişim modeline ve stratejilerine ilişkin tartışmalar sürmekle birlikte sağ ve sol görüşlerin temsilcisi olan partiler arasındaki politik mesafe gittikçe daralmaya başlamış ve neredeyse aynı söylemler üzerinden siyaset üretmişlerdir. Bu durumu çok iyi analiz eden Putin ve ekibi yeni bir siyasi parti olan Yedinstvo'yu (Birlik) kurmuş ve mükemmel yakın bir siyasi stratejiyi hayata geçirmiştir. Yönetimsel kaynakların etkin kullanımı ve medyanın da desteği ile başarılı bir seçim kampanyası yürüten Birlik Partisi şu an Rusya Federasyonu

Savunma Bakanlığı görevini yürüten Sergey Şoygu'nun liderliğinde ilk kez girdiği seçimlerde %23,6 gibi bir oy almayı başarmış ve %24,3 ile birinci olan Komünist Parti'nin ardından az bir farkla ikinci olmuştur. Böylece reform döneminde seçmenler ilk kez hükümet ile uyumlu çalışabilecek bir parlamentoyu göreve getirmiştir. Putin'in toplumda giderek yükselen popülerliği Nisan 1999 tarihinde başlayan İkinci Çeçenistan Savaşı'nın ilk etabının göreceli de olsa başarıyla sonuçlanmasının ardından da tavan yapmıştır.

Yukarıda ana hatlarıyla özetlediğimiz 26 Mart 2000 Devlet Başkanlığı seçimleri toplum nezdinde hissedilen pek çok sıkıntıya rağmen ülkenin ihtiyaç duyduğu siyasi ve iktisadi istikrar ortamının yakalanmasına vesile olmuştur. Ekonomik yapının güçlendirilmesi ve yapısal reformların hızlandırılarak yeniden uygulamaya konulması gibi hayati önem arz eden konular üzerine uzun yılların ardından ilk kez elde edilen siyasi konsensüsün yarattığı müspet ortamda hazırlanan yeni sosyal-politik gelişim programı 2000 yılının Haziran ayında kabul edilmiştir. Söz konusu program eğitim, sağlık, istihdam ve emeklilik gibi alanlarda yapılacak reformlarla ülkede yaşanan sosyal sıkıntıların üstesinden gelmeyi öngörmekteydi. Öte yandan ilk kez Duma'da ortaya çıkan merkez-sağ çoğunluk parlamentonun etkin çalışmasını sağlamış, ikinci parti olan Birlik, ihtiyaç duyduğu anlarda SPS ve Elma ile ortak hareket ederek gerekli yasaları hızla meclis onayından geçirmiştir. Bu sayede Vladimir Putin, iktidarının daha ilk aylarında parlamento üzerinde etkin bir kontrol sağlamış ve yeni vergi yasası ile 2001 yılına ilişkin hazırlanan bütçe rahatça onaylanmıştır.

Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte ülkenin iktisadi hayatında önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. Enflasyon yaklaşık 3 kat düşerken yatırım artmış, iç pazarlar canlanırken buna bağlı olarak tüketim endekslerinde de yükselme kaydedilmiştir. Finansal anlamda büyük ölçüde bağımsızlığına kavuşan ülkenin para biriminin diğer para birimlerine karşı değerinde de istikrar yakalanmıştır. Dış borçların ödemelerinde yaşanan sıkıntılar bertaraf edilmiş, Merkez Bankası'nın altın cinsinden rezervleri ise ülke tarihinde rekor kırarak seviyelere yükselmiştir. Özellikle 2004 yılında ulaşılan 84 milyar dolarlık hacim oldukça dikkat çekicidir. Tüm bu olumlu gelişmeler ülkedeki sosyal sıkıntıların çözümü ve halkın yaşam seviyesinin yükseltilmesi adına Devlet Başkanlığı yönetimine gereken fırsatı vermiş, petrol ve gaz fiyatlarının dünya ölçeğinde yükselmesiyle birlikte sosyal ve ekonomik anlamda iyileşmenin yanı sıra, ülkenin siyasal sisteminde de istikrar yakalanmıştır.

Makalemizin konusunu teşkil eden transformasyon sürecinin en önemli aşamalarından birisi de 7 Aralık 2003'te yapılan 4. dönem Duma seçimleri olmuştur. Çünkü söz konusu seçimlerde

elde edilen sonuçlar, seçmenlerin siyasal tercihlerinde kısa bir süre içinde ortaya çıkan radikal değişikliği net bir biçimde ortaya koymaktadır. Tek başlı yönetim, vatanseverlik, istikrar ve düzen gibi geleneksel Rus siyasal kültürünün temel nitelikleri uzun bir aradan sonra sandıkta karşılık bulmuştur. Devlet Başkanı Vladimir Putin'in politikalarını koşulsuz destekleyen Birleşik Rusya Partisi %37,56'lık oy oranı ile seçimden açık ara galip ayrılmış ve bu sayede de Putin'in icraatları ve stratejileri toplum nezdinde bir kez daha onanmıştır. Merkezde yer alan Birleşik Rusya'nın bu başarısının altında yatan temel neden Moskova yönetimi ile yerel bürokrasi arasındaki etkin koordinasyon ve çalışma olmuştur. 3. dönem Duma seçimlerinde az bir farkla ikinci olan partinin yönetimi bu sefer dersine iyi çalışmış ve gerek merkezde, gerekse bölgeler nezdinde tek bir cephe şeklinde propaganda yürüterek rüşdünü ispatlamış güçlü adayları halkın onayına sunmuştur. Sonuç olarak sadece 4 parti %5'lik barajı aşarak meclise girmeyi başarabilmiş (Birleşik Rusya %37,5, Komünist Parti %12,7, Rusya'nın Liberal Partisi %11,6 ve Vatan Bloku %9.1), reform döneminin başlangıcında oldukça popüler olan sağ ve sol liberallerin partileri SPS ve Elma ise baraj altı kalmışlardır. Radikal liberallerin yaşamış olduğu bu yenilginin temel sebepleri arasında söz konusu partilerdeki güçlü oligark etkilerinin yanı sıra, yaşanan acı tecrübelerin ardından Batılı klasik liberal anlayışın çağdaş Rus toplumunda artık bir karşılığının kalmamasını da gösterebiliriz¹³. Komünist Parti'nin elde ettiği göreceli başarı ise ideolojik açıdan Züganov'a sempati duyan sınırlı bir seçmen kitlesinin geleneksel tutumundan vazgeçmeyerek yine bu partiyi tercih etmesi ile doğrudan ilgilidir. Jirinovskiy'nin önderliğindeki Rusya'nın Liberal Partisi ise liberalizm odaklı söylemlerden ziyade vatanseverlikle birlikte sosyal çelişkilere vurgu yaptığı agresif seçim kampanyası ile Komünist Parti'den ciddi bir seçmen kitlesini kendi saflarına katmayı başarmıştır.

Peki, 4. Duma seçimlerinden sonra ortaya çıkan siyasal yapı ve çok partili sistem üzerine nasıl bir değerlendirme yapmak doğru olur? Tüm sonuçlar dikkate alınarak yapılan tespitlerde, söz konusu sistemin tepeden yönetilen, idari-bürokratik bir yapıya sahip olsa da demokratik koşulları sağladığı yönünde genel bir görüş bildirilmektedir. Kremlin'in başta Birleşik Rusya olmak üzere büyük siyasal partilerin üzerinde ciddi bir etkisinin olduğu ve demokratik süreçlerin şekillendirilmesinde de bu etkinin büyük rol oynadığı yine siyaset bilimciler ve tarihçiler tarafından ifade edilmektedir. Rus ekonomisinin temel dinamikleri olan petrol, gaz ve silah sanayi ve bunlara bağlı tüm altyapının yönetiminde söz sahibi olan büyük sermaye grupları da ülkenin iktisadi kalkınmasına istinaden planlanan stratejilere doğrudan katkı yapmaktadır. Devlet Başkanı Putin ise

¹³ Николаевич А.А. Социологический комментарий к результатам выборов в Госдуму РФ — 2003 // “Телескоп”: наблюдения за повседневной жизнью петербуржцев. 2004. № 1. С. 38

tüm bu siyasal ve iktisadi mücadelede hakem olarak faaliyet göstermektedir. Tabii söz konusu değerlendirmelerin ışığında ilk bakışta biraz negatif bir görüntü ile karşı karşıya kalsak da özellikle son yıllarda uygulanmakta olan başarılı iç ve özellikle dış politikalar sayesinde siyasal ve iktisadi alanda bir ivmelenmenin yeniden yakalandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira halkın Devlet Başkanı Vladimir Putin'e her koşulda verdiği sınırsız destek yadsınamaz bir geçektir. Bu desteğin en önemli sebeplerinden biri Putin'in her yıl geleneksel olarak gerçekleştirdiği ve canlı yayında vatandaşlardan gelen sorulara direkt yanıt verdiği televizyon programıdır. Ayrıca devlet yetkilileri ile yaptığı pek çok görüşmenin yine canlı yayında sık sık halkla paylaşılması da kendisini devamlı olarak popüler kılmaktadır. Aslında burada odaklanmamız gereken temel nokta siyasal sistemin kurumsallaşma sürecidir. Makalemizde yaptığımız değerlendirmelerden ve ortaya koyduğumuz tespitlerden Yeltsin'in anayasal monarşisinden kurtulan siyasal sistemin 4. Duma seçimleriyle birlikte daha şeffaf ve iletişime daha açık bir yapıya doğru evrildiğini söyleyebiliriz. Putin'in 14 Mart 2004 tarihinde yapılan Başkanlık seçimlerinde %71,2 oy alarak elde ettiği görkemli zafer de söz konusu sistemin meşrulaştırılması ve güçlendirilmesi yolunda son derece önemli bir dönüm noktası olmuş ve 4. Duma seçimlerinden sonra ortaya çıkan yeni yapıda faaliyet gösterecek çok daha etkin bir siyasal sistemin kurulma sürecinde de önemli bir rol üstlenmiştir.

Kaynakça

1. Алмаева Л.М., Либеральные идеи в России: История, современность, перспективы //Вестник Южно-Уральского профессионального института. 2010. №3. С. 86-90.
2. Барсенков А.С., Вдовин А.И. История России. 1917-2004 гг.: Учеб. пособие для студентов вузов. – Москва: Аспект Пресс, 2005, 816 с.
3. Бондаренко Н.В. Дефолт августа 1998 года глазами населения // Вестник общественного мнения. 2008. № 4. С. 23-32.
4. Всероссийский референдум 25 апреля 1993 года. Справка.
https://ria.ru/history_spravki/20110425/367914805.html
5. Данилевский Н.Я., Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к германо-романскому. Известия, Москва 2003, 607 с.
6. Договор о разграничении предметов ведения и полномочий между федеральными органами государственной власти Российской Федерации и органами власти суверенных республик в составе Российской Федерации от 31 марта 1992 г. <http://constitution.garant.ru/act/federative/170280/>
7. Доклад Комиссии Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации по дополнительному изучению и анализу событий, происшедших в городе Москве 21 сентября – 5 октября 1993 года <https://refdb.ru/look/1893418.html>

8. Итоги всенародного голосования по проекту конституции РФ 12 декабря 1993 года
http://cikrf.ru/banners/vib_arhiv/referendum/1993_ref_itogi.html
9. История выборов в Государственную Думу в современной России
<http://tass.ru/spravochnaya-informaciya/508433>
10. Короткевич В.И. История современной России. 1991-2003 гг.: Учеб. пособие. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2004, 296 с.
11. Николаевич А.А. Социологический комментарий к результатам выборов в Госдуму РФ — 2003 // “Телескоп”: наблюдения за повседневной жизнью петербуржцев. 2004. № 1. С. 34-40.
12. Постановление ВС РФ от 22.09.1993 № 5780-1 о прекращении полномочий Президента Российской Федерации Ельцина Б. Н. <http://base.garant.ru/70851414/>
13. Президентские выборы-1996: оценки десять лет спустя
<https://ria.ru/analytics/20060619/49733876.html>
14. Состав Государственной Думы РФ I созыва (1994 – 1995 гг.) <http://historic-journal.ru/2015/gosudarstvennaya-duma-rossii-i-sozyva-osnovnye-aspekty-istorii-stanovleniya-i-formirovaniya/>
15. Указ № 1400 «О поэтапной конституционной реформе в Российской Федерации»
<http://1993.sovnarkom.ru/TEXT/DOKUMENT/1400.htm>